

اسرار ناشنیده «شب‌های پیشاور»

۱۸ مهر ماه، سالروز درگذشت سلطان الواعظین شیرازی، مبلغ نامدار جهان اسلام است که حتی بزرگانی مانند گاندی نیز در جلسات مناظره‌وی شرکت می‌کردند و از آن بهره‌می‌بردند. در این نوشتار به‌زوایای کمتر گفته‌شده زندگی وی و معرفی تلاش او در راه تقریب مذاهب اسلامی پرداخته‌ایم

جواد نوائیان رودسری
j.navaeian@gmail.com

سلطان الواعظین شیرازی برای بسیاری از مردم، نامی شناخته شده است و اسم بردن از کتاب مشهور «شب‌های پیشاور» برای معرفی وی کفایت می‌کند؛ خطیبی زبردست، دانشمندی واقع بین و پژوهشگری سخت کوش که پیش از رسیدن به ۳۰ سالگی، مشهور شد و شرح مناظر آتش به روزنامه‌های معتبر جهان اسلام راه یافت. دفاع او از حریم اعتقادی شیعه و تلاش خستگی ناپذیر و ستودنی وی در این مسیر، باعث شده است تا برخی افراد ناآگاه یا مغرض، او را در زمره کسانی قلمداد کنند که به بهانه ترویج تشیع، بر طبل تفرقه میان مذاهب اسلامی می‌کوبند و مروج تفکراتی هستند که امروزه از سوی جریان‌های معلوم الحال که ما آن‌ها را با عنوان عمومی «شیعه انگلیسی» می‌شناسیم، اشاعه داده می‌شوند. در حالی که مرور نوشته‌های عالمانه سلطان الواعظین، بیانگر چیز دیگری است و او در فضایی جز آن چه به گروه‌های مغرض یا ناآگاه سخن می‌گویند، نفس می‌کشیده است. این مبلغ توانا، با وجود همه تلاش‌هایش در مسیر ترویج معارف اهل بیت (ع) فکری جز اتحاد میان مسلمانان و اندیشه‌ای جز همزیستی برادرانه میان مؤمنان نداشت. شاید بد نباشد که در همین ابتدا، فرازی مهم از نوشته او را در کتاب مشهور «شب‌های پیشاور» مرور کنیم که در «واپسین گفتار» و ذیل عنوان «وحدت: بهترین راه» چنین می‌نویسد: «بدانید که غرض از ذکر آیات و اخبار و اقامه دلایل و بر اهین منطقیه که در لیالی ماضیه (منظور شب‌هایی است که سلطان الواعظین در مناظره با پیروان دیگر مذاهب اسلامی شرکت داشته) ایراد شده، آن نبوده که بر خصم غالب آییم. چون ما خصمی در مقابل خود نمی‌بینیم، بلکه در مقابل برادران مسلمان خود قرار گرفته‌ایم که روی عادت در هر دوره، تحت تأثیر گفتار بقایای خوارج و نواصب قرار گرفته و در اشتباه افتاده‌اند. ولی القای شبهات و اشکالات و عداوت بخاندان رسالت و اهل بیت طهارت (ع) را از ناحیه نواصب و خوارج و اموی‌های دامن... امروز ما مسلمانان بیش از همه وقت احتیاج به اتحاد و اتفاق داریم زیرا اطراف ما را دشمنان قوی پنجه گرفته‌اند و یگانه راهی که سبب غلبه آن‌ها به ما می‌گردد، نفاق و دوئیّت ماست. مگر نه این است که پیغمبر عظیم الشان ما، خاتم الانبیاء (ص) فرمود: بَدْأُ اسْلَامٌ غَرِیْبًا سَبْعُوْدٌ غَرِیْبًا؛ یعنی اسلام در روز اول ظهور غریب بود و زود است که عود کند (باز گردد)؛ به حالت غریب. ممکن است زمانی که پیامبر خبر داده همین زمان باشد؛ زیرا که آثار غریب آن ظاهر و هویداست. «کتاب «شب‌های پیشاور»، چنان که شهرت دارد، در سال ۱۳۳۶ شمسی وزیر نظر مرجع عالی قدر، حضرت آیت... العظمی بروجردی به‌زور طبع آراسته شد و آن عالم عالی مقام، خود را مروجان و تکریم کنندگان تقرب مذاهب اسلامی بود؛ به همین دلیل، دوران انتظار نیست که سلطان الواعظین به تبعیت از عزم شیعه در دوران خود هم‌نوا با او، چنین به دفاع از حریم برادری و هم‌زیستی برادرانه بپردازد و در همان حال، در تبیین معارف شیعه و تبلیغ معارف اهل بیت (ع) از هیچ خدمتی فروگذار نکند. ذکر این مقدمه مطوّل، پیش از معرفی و سخن گفتن درباره زندگانی سلطان الواعظین شیرازی، ضروری و واجب بود تا خوانندگان گرامی، پیش از ورود به

در کنار مرحوم فلسفی و در مجلس ترحیم آیت... سید ابوالحسن اصفهانی

بعد از یکی از جلسات سخنرانی در تهران

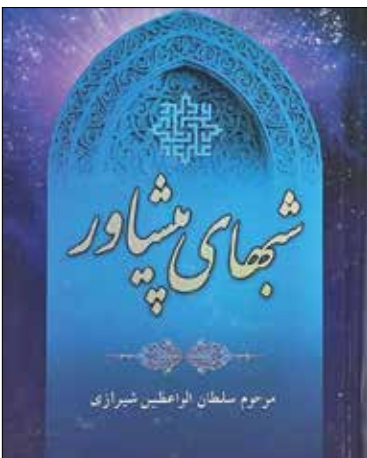

مراسم تشییع پیکر سلطان الواعظین در قم - ۱۸ مهر ۱۳۵۰

فضای اصلی بحث، جایگاه فکری این مدافع و مرزبان حریم تشیع را ابشار کنند.

فرزند برومند «اشراف الواعظین»

سید محمد موسوی شیرازی، مشهور و ملقب به «سلطان الواعظین» در سال ۱۲۷۵ شمسی در خانواده‌ای از سلاله سادات و در شهر تهران متولد شد. طبق آن چه که خود وی در مقدمه کتاب «صد مقاله سلطانی» آورده است، نسبش با ۲۵ واسطه به امام کاظم (ع) می‌رسد. پدرش سید علی اکبر، مشهور به «اشراف الواعظین» نیز از خطبای زبردست دوران خود محسوب می‌شد و سید محمد این ویژگی و توانایی را از پدر بزرگوارش به ارث برده بود. سلطان الواعظین تحصیلات خود را در مدرسه پامنار تهران آغاز کرد و در سال ۱۲۸۷ شمسی، هنگامی که حدود ۱۳ سال داشت، همراه پدرش راهی کربلا شد و مدتی را از درس علمای عتبات بهره‌برد. وی بعدها به ایران بازگشت و در قم، پای درس مرحوم شیخ عبدالکریم حائری، زعمیم و مؤسس حوزه علمیه قم نشست و تقریباً از همان

کامل دارد، به درستی می‌نویسد: «کمتر بحثی از مباحث اسلامی مربوط به علم الفرق وجود دارد که در این کتاب یافت نشود. همین موضوع شب‌های پیشاور را به دایره المعارفی کلامی - با صبغه‌ای شیعی - بدل می‌کند که در خصوص تک تک مباحث این زمین و این زمینه دارای موضوع و بحث و گفت و گو است. او در همه موضوع‌های مورد بحث خود دارای تخصص است و این تخصصی است که از کثرت مطالعه و زیادت تعمق در سطر به سطر منابع به دست آمده است و عجیب این که تمام منابع و مستندات او آثار اهل سنت و نوشته‌های متقدمین و متأخرین آن‌ها تشکیل می‌دهد و این از شگفتی‌های شخصیت مؤلف کتاب است که در این اثر پرشور و جان‌بخش تا به ابد به یادگار مانده است.»

سفرها و مناظرات

آغاز سفرهای تبلیغی سلطان الواعظین از جوانی بود؛ او در این سفرها به هند، مصر، اردن و فلسطین سفر کرد و با علمای مذاهب اسلامی و ادیان مختلف به مناظره و گفت و گو پرداخت و در این جلسات، تسلط کم‌نظیر خود را بر موضوعات مختلف نشان داد. گزارشی در باره حضور مهاتما گاندی، در یکی از مناظرات سلطان الواعظین وجود دارد؛ مناظره‌ای که وی با برهمنیان داشت و بازتاب وسیعی در رسانه‌های هندوستان پیدا کرد. جزئیات مجموعه‌ای از مناظرات وی با تعدادی از علمای اهل سنت که طی ۱۰ شب، از ۲۳ رجب ۱۳۴۵ تا ۳ شعبان ۱۳۴۵ (۶ بهمن ۱۳۵۰ تا ۱۶ بهمن ۱۳۵۰) در شهر پیشاور برگزار شد، به صورت مبسوط در روزنامه‌های آن زمان هندوستان انتشار یافت و بعدها، سلطان الواعظین آن‌ها را جمع‌آوری و در قالب یک کتاب با عنوان «شب‌های پیشاور» منتشر کرد؛ کتابی که چه در دوران خود و چه در زمان ما، منبعی جذاب و قابل مطالعه برای شناخت و بررسی شبهات اعتقادی و کلامی محسوب می‌شود. مرحوم سلطان الواعظین در اواخر عمر بر اثر بیماری خانه نشین شد و دیگر نتوانست به فعالیت‌های تبلیغی بپردازد. او ۱۸ مهر ۱۳۵۰، در ۷۵ سالگی در تهران درگذشت و پیکرش پس از تشییعی باشکوه در آرامستان «ابوحسین» قم به خاک سپرده شد.

شگفتی‌های شخصیت سلطان الواعظین

چنین به نظر می‌رسد که بخش عمده حیات علمی سلطان الواعظین، به مطالعات گسترده وی در متون دیگر مذاهب اسلامی و نیز بررسی متون ادیان دیگر، اعم از توحیدی و غیر توحیدی گذشته است. او تسلط کم‌نظیری بر این متون داشت و در مناظرات مشهور خود، از این توانایی به حد کمال استفاده می‌کرد. کریم فیضی، مترجم و مصحح «شبهای پیشاور»، درباره شخصیت علمی سلطان الواعظین که در این کتاب جلوه

نوائیان - بعد از ماجرای مصادره مولوی، فارابی، نظامی و چند تن دیگر از مفاخر تمدن ایرانی اسلامی، حالانوبت به یکی از مشهورترین چهره‌های علمی تاریخ جهان، یعنی شیخ الرئیس بوعلی سینار سیده، یکی از شبکه‌های تلویزیونی ترکیه با کلید زدن تولید سریالی درباره ابن سینا، در صدد مصادره آن برای فرهنگی جعلی است که طی سال‌های اخیر، تلاش زیادی برای مستندسازی آن در ترکیه شده. معاون فرهنگی وزیر ارشاد، دیروز و در گفت و گویی با ایران به این موضوع اشاره کرد و گفت: تولید محتوای فرهنگی درباره مفاخر جهان متداول، اما تحریف تاریخ نخبگان مذموم است. البته یاسر احمدوند به این مسئله هم پرداخته که تلاش برای معرفی مفاخر فرهنگ ایرانی ضروری است و آن چه تا کنون برای معرفی ابن سینا انجام شده، با وجود کیفیت و جذابیت مناسب، کافی به نظر نمی‌رسد و تلاش برای معرفی ابن دانشمند بزرگ ایرانی از طریق عرصه‌های گوناگون هنری، از جمله پویانمایی، ضروری است. صحبت‌های آقای احمدوند، هر چند چشم‌انداز خوبی دارد و شنیدن آن از زبان یکی از مدیران ارشد فرهنگی امیدوارکننده است، اما ماجرای مصادره مفاخر، با اظهار نظرهای صرف و حتی ترویج و تشرهای رسمی، دردی را دوا نمی‌کند. این که این بار ترکیه به سراغ کسی آمده که هم ایرانی است و هم مقبره وی در خاک ایران قرار دارد، معنای خوبی ندارد؛ یعنی مفاخر ایرانی، حتی اگر در جغرافیای سیاسی ایران امروز هم مدفون باشند، از شر مصادره و مصادره کنندگان در امان نیستند. نکته جالب

این جاست که هدف مصادره، این بار دانشمندی است که هیچ گاه در قلمرو حکومت‌های ترک‌نژاد قرن چهارم و پنجم هجری نزیسته و همواره در حمایت حکومت‌های ایرانی نژادی چون سامانیان، زیاریان و آل بویه قرار داشته است؛ به دیگر سخن، ترکیه در این هجمه برای مصادره مفاخر، حتی منتظر بهانه‌های جعلی پیشین هم نمانده. در برابر این رویکرد، تکلیف ما چیست؟ آیا باید بنشینیم و صرفاً به امید ساختن برنامه‌ها و مستندهایی بنشینیم که فقط کاربری داخلی دارند؟ آیا ایرانی‌ها در ایرانی بودن بوعلی شک دارند که باید برای آن‌ها برنامه‌هایی ویژه تدارک بینیم؟ بگذارید منصف باشیم؛ ما نمی‌گوییم که ساخت چنین برنامه‌هایی ضروری نیست. فرزندان ما باید مفاخر ملی خودشان را بشناسند و بدانند که اجدادشان، در تاریخ چند هزار ساله وثبت شده نوع بشر، چه جایگاه ویژه‌ور اهردی‌ای داشته‌اند. اما نکته اینجاست که این برنامه‌ها، این تلاش‌ها و این خروجی‌ها، برای آن چه که در هجمه به مفاخر ملی می‌بینیم، اصولاً کاربر ندارند. ما برای معرفی مفاخرمان، نیازمند برنامه‌ای پایدار و طولانی مدت برای مخاطب قرار دادن همه دنیا هستیم. باید تمام دیپلماسی فرهنگی ما، تمام نمایندگی‌های ما در سازمان‌های فرهنگی بین‌المللی، تمام ایزنان فرهنگی ما در سراسر دنیا، تمام مستندسازان، فیلم‌سازان، نویسندگان، پژوهشگران و همه وطن‌دوستانه که قادر هستند با هنر خود، نظر مخاطبان جهانی را به سوی جلب کنند، وارد میدان شوند و مسئولیت دولت، حمایت قاطع و بدون نوبت از آن‌هاست.

آرامگاه دکتر موسی حجازی بازسازی می‌شود

رودسری - نواده دختری دکتر موسی حجازی، مشهور به «طیب اعظم»، پزشک انسان دوست و نام‌آشنای معاصر، در تماس با روزنامه خراسان، از بازسازی آرامگاه آن مرحوم توسط خاندان حجازی، با همکاری بیمارستان خدنگان شریعتی مشهد خبر داد. رضاءده ضمن اعلام این مطلب که قرار است در محل مقبره این پزشک شهیر مشهدی، موزه کوچکی از یادگارهای باقی‌مانده از وی ایجاد شود، از پایان عملیات ترمیم تاحدود یک ماه آینده خبر داد. آرامگاه دکتر حجازی، نخستین طبیب قانونی تاریخ مشهد و فارغ‌التحصیل مدرسه طب دارالفنون که در سال ۱۳۳۲ شمسی دارفانی را وداع گفت، در اتاقی واقع در محوطه بیمارستان دکتر شریعتی مشهد قرار دارد که مرحوم دکتر حجازی، بنیان‌گذار آن بوده است. این بیمارستان به همت او و برابری در مان مسلولان ساخته شد. علاوه بر این، مرحوم دکتر حجازی مؤسس نخستین بیمارستان روان‌پزشکی

موضوع فراخوان	رشته و پایه مشاور	شماره فراخوان سامانه ستاد
انتخاب مشاور مطالعات طراحی مجتمع ایستگاهی بارویکرد توسعه مبتنی بر حمل و نقل شهری (TOD) در محدوده پیرامون ایستگاه قطار برقی شهر جدید گلپه‌ار	حداقل دارای پایه ۳ گروه معماری و شهرسازی در تخصصهای ساختمانهای مسکونی، تجاری، اداری، صنعتی و نظامی و پایه ۲ طراحی شهری یا شهرسازی و پایه ۳ گروه راه و ترابری در تخصص ترافیک و حمل و نقل از سازمان برنامه و بودجه کشور باشند.	۲۰۰۲۰۱۲۷۶۰۰۰۰۲۷

- آخرین مهلت دریافت اسناد استعلام ارزیابی کیفی پایان وقت اداری مورخ ۱۴۰۲/۰۷/۲۵

- آخرین مهلت تکمیل و ارسال اسناد: پایان وقت اداری مورخ ۱۴۰۲/۰۸/۱۰

روابط عمومی شرکت عمران شهر جدید گلپه‌ار

فراخوان

موضوع: جذب سرمایه گذار جهت طراحی، اجرا و بهره برداری شهر بازی واقع در پارک های شیر قوچان

به آگاهی می‌رساند شهرداری قوچان در نظر دارد پیرو فراخوان های مورخ ۱۴۰۲/۵/۲۹، ۱۴۰۲/۶/۷ و ۱۴۰۲/۶/۱۴ نسبت به جذب سرمایه گذار جهت طراحی، اجرا و بهره برداری شهر بازی سروپوشیده واقع در زمین ضلع شمال غربی میدان ورزش و نیز شهر بازی روبار واقع در پارک نشاط و پارک ملت شهر قوچان، بر اساس شیوه نامه سرمایه گذاری و مشارکت های شهرداری ها از طریق فراخوان عمومی اقدام نماید. لذا از کلیه اشخاص حقیقی و حقوقی واجد شرایط دعوت به عمل می‌آید تا تاریخ ۱۴۰۲/۰۷/۲۳ طرح ها و ایده های اجرایی خود را به همراه خلاصه ای از سوابق کاری و امکانات و تجهیزات خود، همچنین پیشنهادات نحوه همکاری، به دبیرخانه هیات عالی سرمایه گذاری شهرداری قوچان تحویل نمایند. شایان ذکر است است پس از جمع آوری کلیه طرح ها و پیشنهادات سرمایه گذاری در خصوص پروژه فوق و ارزیابی و تصمیم گیری هیات عالی سرمایه گذاری شهرداری، جهت انتخاب سرمایه گذار از طریق مقررات قانونی اقدام خواهد کردید. جهت دریافت اطلاعات بیشتر با دبیرخانه هیات عالی سرمایه گذاری شهرداری قوچان به شماره تلفن ۰۵۱۴۷۲۲۵۱۳ تماس حاصل فرمایید.

تاریخ چاپ اول: ۱۴۰۲/۰۷/۱۳ تاریخ چاپ دوم: ۱۴۰۲/۰۷/۱۸

دبیر خانه هیات عالی سرمایه گذاری شهر داری قوچان